

KÄSKKIRI

Tallinn

Kuupäev digiallkirjas nr 38-A

Arheoloogilise leiukoha määramine

Muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS*) § 25 lõige 3, § 26 lg 1 ja haldusmenetluse seaduse § 40 lg 3 p 6, § 51 lg 2 alusel:

1. Määratakse arheoloogiliseks leiukohaks Saare maakonnas Saaremaa vallas Mullutu külas Mullutu lahe ja Suurlahe vahel asuva maa-ala (Kuressaare metskond 19, KÜ 34801:006:0256; Kuressaare metskond 96, 34801:006:0064; Kuressaare metskond 99, KÜ 34801:006:0104; Kuressaare metskond 100, KÜ 34801:006:0109; Kuressaare metskond 386, KÜ 34801:006:0625; Roostiku, KÜ 34801:006:0174; Nurme, KÜ 34801:006:0225; Teeääre, KÜ 34801:006:0055; Salu, KÜ 34801:006:0381; Saku, KÜ 34801:006:0213; Marguse, KÜ 34801:006:0199; Kõrgessaare, KÜ 34801:006:0190).

2. Kehtestan käskkirja punktis 1 nimetatud arheoloogilise leiukoha piiri vastavalt kaardile (käskkirja lisas 1).

3. Maa-ala omanikul või valdajal on kohustus arheoloogilises leiukohas teha uuring enne ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid.

4. Maa-ala omanikul või valdajal on kohustus esitada Muinsuskaitseametile (info@muinsuskaitseamet.ee) vähemalt 30 päeva enne planeeritavat ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid taotlus, kus on märgitud:

- 4.1. Taotluse esitaja nimi, kontaktandmed või esindaja andmed ning teatise esitamise kuupäev;
- 4.2. Arheoloogilise leiukoha registri number ja nimi;
- 4.3. Tööde tegemise asukoht (aadress);
- 4.4. Taotluse esitamise eesmärk, sealhulgas kavandatava töö kirjeldus ja vajaduse korral täpsustavad joonised, ehitusprojekt või muu lisateave (nt viide ehitisregistrisse laetud dokumentidele);
- 4.5. Töö eelduslik alustamise kuupäev ja kavandatav lõpetamisaeg.

5. Muinsuskaitseamet kannab leiukoha andmed kultuurimälestiste registrisse ja andmed edastatakse riigi maakatastrisse.

Arheoloogilise leiukoha määramise otsust on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja kättesaamisest esitades vaide Muinsuskaitseametile või kaebuse halduskohtusse.

Asjaolud ja menetluse käik

MuKS § 25 lg 1 kohaselt on arheoloogiliseks leiukohaks maa- või veeala, kust on leitud arheoloogilisi leide, inimluid, ajalooliste ehituskonstruksioonide jäänuseid või muid

arheoloogilisele kultuurkihile osutavaid elemente ja mis võivad neid elemente jätkuvalt sisaldada. MuKS § 24 lg 1 kohaselt on arheoloogiline leid maasse, maapinnale, ehitisse, veekogusse või selle põhjasetetesse ladestunud või peidetud arheoloogiline, sealhulgas ajaloolise, kunstilise, teadusliku või muu kultuuriväärtusega inimtekkeline ese või esemete kogum, millel ei ole omanikku või mille omanikku ei ole võimalik kindlaks teha.

Alates 2015. aastast on Mullutu külast Mullutu lahe ja Suurlahe vaheliselt kõrgemalt neemikult otsinguvahendit kasutades leitud arheoloogilisi esemeid ja esemekatkeid, kuid neid ei antud üle ega teavitatud Muinsuskaitseametit leiukohast. 14.05.2019 kohtusid leidjad T.T. ja K.L. koha peal Muinsuskaitseameti arheoloogiapärandi valdkonna juhi Ulla Kadaka, Saaremaa nõuniku Keidi Saksa ja arheoloogia nõuniku Maria Smirnovaga ning andsid neile üle umbes 100 arheoloogilist leidu, mille seas oli münte, ehteid ja rõivadetaile (erinevad sõled, sõrmused, ehtenõelad, pannal, kuudised, ripatsid), tarberiistu (kaaluvihid, noad, sirp, kõblas, kirves, jalus, kannus), relvade osi (nooleots, odaots, mõõgatupe otsik), jäänaelu ja paadineete. Muinsuskaitseameti esindajad viisid samal päeval läbi leiukoha vaatluse, mille käigus mõõdeti GPS-iga sisse mitme aasta jooksul avastatud arheoloogiliste leidude umbkaudsed koordinaadid.

2019. ja 2020. aastatel teostas arheoloog Marika Mägi piirkonnas arheoloogilised uuringud, mille käigus fikseeriti arheoloogiliste leidude levikuala ja leiukoha ulatus ning tehti proovikaevandeid leiukoha olemuse täpsustamiseks. Arheoloogilisi leide esines rannavallil ning mõnevõrra vallist vahetult kagus ja kirdes, umbes 2 km pikkusel ja 200–500 m laiusel ja 89,48 ha suurusel alal, mis on kujutatud lisas 1. Uuringute käigus koguti varasematele leidudele lisaks veel ligi 200 leidu, mille seas olid peamiselt needid, naelad ja väiksemate raudesemete tükid ning mündid ja nende katked. Umbes 70% dateeritavatest leidudest pärineb 8.–11. sajandist, lisaks sellele oli leidude seas ka 13.–15. sajandi materjali. Vaatlustel tuvastati muuhulgas kinni ajamata kaeveauke, mis viitavad otseselt ebaseaduslikule detektorismile ehk piirkonda on käidud rüüstamas.

Valdav osa leidudest on leitud seljandiku loodeserva lähedalt, mis oli endine mererand. Nii leiukoha looduslik kontekst kui leiumaterjali iseloom (sh paadineedid, mündid, ehted ja kaaluvihid) näitavad, et tegemist on kunagise sadama- ja kaubitsemiskohaga, mille kasutusaeg oli leidude dateeringute põhjal 8.–15. sajand. Vaatlusel tuvastati muuseas vahetult kunagise järsu kaldaserva taha tehtud proovikaevandis nõrga arheoloogilise kultuurikihi olemasolu, mis sisaldas muuhulgas loomaluid ja savinõukilde ning on M. Mägi hinnangul tõenäoliselt seotud sadamas peatujate laagriplatsiga. Osa leide leiti ka seljandikust ehk kunagisest mererannast kaugemalt kagu poolt ning sellest kirdes, metsaselt alalt. Viimasest leitud esemed (sh kaalud, paadineedid) viitavad võimalusele, et seal võis asuda sadamakohaga seotud elamu või hoone.

Nii asukoha kui leiuainese põhjal otsustades on sadamakoht olnud eriti intensiivses kasutuses 9.–11. sajandil ning M. Mägi seostab seda Põhja-Euroopa ja Aasia vahel kulgenud tollase kaubateega (nn Idatee ehk *Austrvegr*), mille üks haru kulges ka piki Saaremaa lõunarannikut. Sellele viitab muuhulgas ka võõrapäraste leidude ja araabia müntide rohkus leiumaterjalis, kusjuures viimaste kogus ületab mistahes muud Eestist teadaolevat sellelaadset muistist. 13.–14. sajandi kontekstis on koht võõrapärase leiumaterjali puudumise tõttu seostatav pigem kohaliku kasutusega, kuid hobusevarustuse ja ratsanikega seotud leidude põhjal otsustades polnud tegu tavapärase külasadamaga, vaid laiemat kohalikku mõju omava kohaga. M. Mägi hinnangul kaotas sadamakoht tähtsuse 15.–16. sajandil pärast Kuressaare linnuse ja sadamakoha eelisarendamist. Ala on hiljem olnud asustusest eemal ja väheses kasutuses, mistõttu on olemasolev kultuurikiht ilmselt hästi säilinud, kui välja arvata osalt kruusavõtmisega lõhutud ala lõunaosa ning jäljed detektoristide rüüstest.

14.12.2021 otsustas Muinsuskaitseamet algetada arheoloogilise leiukoha määramise menetluse.

20.07.2023 tutvustas Muinsuskaitseamet Mullutu sadamakoha ja asulakoha arheoloogiliseks leiukohaks määramise eelnõud maa-ala omanikele, Saaremaa Vallavalitsusele ja Riigimetsa Majandamise Keskusele (edaspidi RMK).

28.08.2023 esitas maaomanik H.S. küsimuse täpsustamiseks, mis kaasneb kinnistu omanikule peale maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramist. Muinsuskaitseamet vastas päringule 08.09.2023.

14.09.2023 teavitati Saaremaa vallavalitsusest, et neil ei ole vastuväiteid kirjas loetletud kinnistute arheoloogiliseks leiukohaks määramisele ega vastava eelnõu kohta.

15.09.2023 küsiti Muinsuskaitseameti poolt maaomanikelt suulist kinnitust teavituse kättesaamise ja eelnõuga tutvumise kohta. Maaomanikud ei esitanud vastuväiteid maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramise menetlusele.

Kaalutlused

Mullutu külas asuvas arheoloogilises leiukohas on mitmete aastate vältel leitud ligi 300 erinevat arheoloogilist leidu. Nii Muinsuskaitseameti tehtud vaatluse kui ka arheoloogi korraldatud uuringu käigus tuvastati arheoloogiliste leidude olemasolu ning leiti, et maa-ala võib arheoloogilisele kultuurkihile osutavaid elemente jätkuvalt sisaldada. Leidude analüüsi põhjal viitavad need kunagisele sadamakohale ja asulakohale, mis on olnud kasutusel sajandite vältel nii kohalike seas kui ka rahvusvahelisel tasandil. Sellest tulenevalt on paik tähelepanuväärne nii Eestis kui ka laiemalt Euroopas, eriti piirkondades, mida läbis viikingite idatee (*Austrvegr*).

Maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramine on oluline, et kaitsta oma algses asukohas olevat võimalikku arheoloogilist kultuurkihti ja arheoloogilisi leide. Kuna piirkonnas on arheoloogilisi leide varasemalt otsinguvahendi abil otsitud ja leitud, on olemas suur tõenäosus, et seda tehakse ka tulevikus. Arheoloogilises leiukohas kehtib otsinguvahendiga otsimise keeld, välja arvatud MuKS § 29 lõige 2 sätestatud korras, ehk arheoloogilise leiukoha määramisega keelustatakse maa-alal edasine otsinguvahendi kasutamine ja sellest tulenevalt piirkonna rüüstamine, st arheoloogiliste leidude eemaldamine maapinnast oma algsest leiukontekstist. Leidude eemaldamisel pinnasest ilma kultuurkihti arheoloogiliselt uurimata ei ole võimalik hinnata, kas tegemist on kohaga, millel on arheoloogiamälestise potentsiaal, st ei ole võimalik näha seoseid leidude ja kunagise inimtegevuse vahel kogu selle mitmekesisuses ning teaduslik informatsioon inimkonna ajaloo ja inimese suhte kohta looduskeskkonnaga läheb kaduma.

Mullutu külas asuva arheoloogilise leiukoha alal olevad katastriüksused kuuluvad nii eraomandisse kui ka Eesti riigile, valdajaks on RMK. Maa-alal kehtib Kaarma valla üldplaneering 2010. aastast, samuti Saaremaa maakonnaplaneering 2018. aastast. Nende alusel on nimetatud piirkond vääriselupaik ja hoiuala.

Maa-ala on looduskaitse all nii kohalikul tasandil, paiknedes Mullutu-Loode looduskaitseala Parila sihtkaitsevööndis, kui ka rahvusvahelisel tasandil ehk Natura 2000 võrgustikus (Mullutu-Loode linnuala ja loodusala) ja UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääriala programmis. Lisaks asuvad piirkonnas mitmed vääriselupaigad, pärandniidud ja paljude erinevate kaitsealuste liikide leiukohad.

Maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramisega seatavad piirangud ei muuda seal paiknevate kinnisasjade senist sihtotstarbelist kasutamist võimatuks ega raskenda seda oluliselt, mistõttu ei ole käskkirjaga kehtestataivate kitsenduste puhul tegemist omandiõiguse intensiivse riivega. Maa-alal juba kehtivatele piirangutele lisandub otsinguvahendi kasutamise keeld. Samuti tuleb juurde kohustus teavitada Muinsuskaitseametit kaevetöödest maa-alal. Kuigi olemasolevad planeeringud ja looduskaitse kitsendused ei näe alal ette ehitus- ja kaevetöid, pole need täielikult keelatud või välistatud, mistõttu on vajalik pinnasetööde reguleerimine ka MuKSi alusel.

MuKS § 26 lg 1 sätestab, et arheoloogilise leiukoha määramisega on võimalik vajadusel piirkonnas rakendada ennetava meetmena uuringukohustust enne ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid. Uuringu eesmärgiks on tagada, et nimetatud tegevusega hõlmatud aladel ei läheks kaduma paigaga seotud oluline teave. Maaomanikule on planeeritud tööde tegemise ala arheoloogiline uurimine enne tööde tegemist vähemkoormavam kui juba alustatud tööde peatamine arheoloogilise leiu ilmnenemise tõttu (MuKS § 31, § 82) ning uuringukohustusega ei kaasne eelnimetatud ehitus- või kaevetööde piiramine või keelamine. Uuringukohustust tasakaalustab õigus saada hüvitist, kui Muinsuskaitseamet on uuringud määranud.

MuKS § 25 lg 3 p 4 võimaldab vajadusel määrata arheoloogilise leiukoha uuringukohustusest leevenduse, kuid Mullutu külas asuva arheoloogilise leiukoha puhul ei ole see võimalik, kuna arheoloogilised leiud asuvad vahetult maapinna pealmistes kihtides.

Arheoloogilise leiukoha säilimise tagamiseks peab igaüks rakendama ettevaatusmeetmeid ning isik, kelle kinnisasjal arheoloogiline leiukoht asub, peab viivitamatult teavitama Muinsuskaitseametit leiukoha rikkumisest või ohust selle säilimisele ning leiukoha asumisest kinnisasjal selle valduse üleandmisel rendi- või muu selletaolise suhte alusel. Arheoloogilise leiukoha piiresse jääva kinnisasja võõrandamise leping või asjaõigusega koormamise leping peab sisaldama sellekohast sätet viitega arheoloogiliseks leiukohaks tunnistamise õigusaktile.

Muinsuskaitseamet võib arheoloogilise leiukoha suhtes, kus on tuvastatud arheoloogilise kultuurikihi olemasolu, algatada kultuurimälestiseks tunnistamise menetluse. Amet lõpetab kaitse arheoloogilise leiukohana, kui leiukoht tunnistatakse seaduses sätestatud korras mälestiseks või kui leiukoht on läbi uuritud ja arheoloogilisele kultuurikihile osutavaid elemente ei ole enam säilinud.

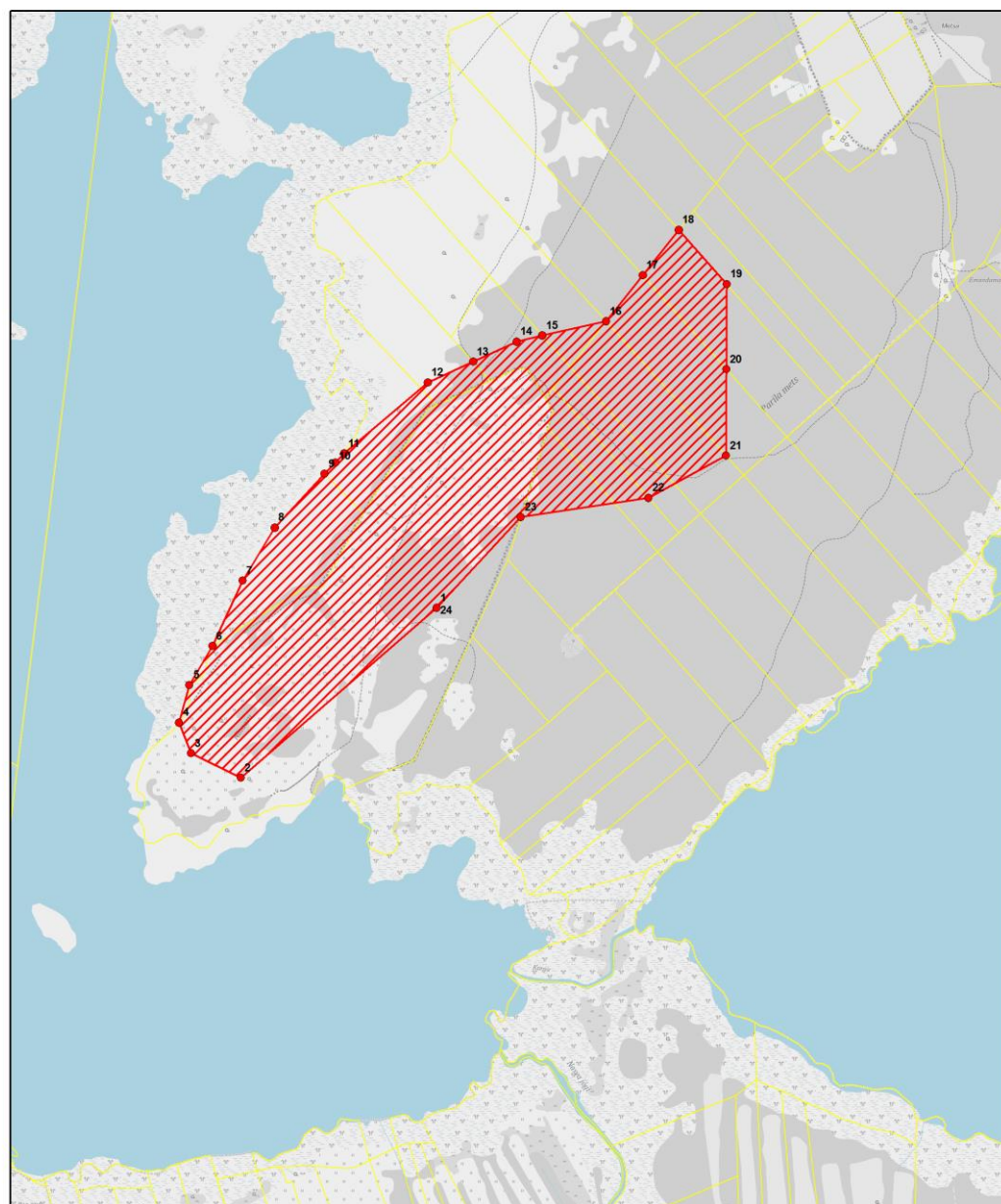
(Allkirjastatud digitaalselt)

Marilin Mikkelsen
Muinsuskaitseameti peadirektor

Greta-Krislin Lutter, arheoloogia nõunik, Greta-Krislin.Lutter@muinsuskaitseamet.ee,
+37253026912

Lisa 1. Arheoloogilise leiukoha asukoht, piir ja kaasatud katastriüksused.

Kaart 1. Arheoloogiline leiukoht – Mullutu sadamakoha ja asulakoha piir

- Nurgapunkt
- ▨ Arheoloogiline leiukoht
- ▭ KÜ

0 150 300 m

Muinsuskaitseamet
Aluskaart: Maa-amet 2022
Kuupäev: 21.06.2022

Tabel 1. Arheoloogiline leiukoht – sadamakoha koordinaadid

Nr	X	Y	Nr	X	Y
1	6458192,86	404635,25	13	6458895,41	404738,75
2	6457708,15	404076,45	14	6458952,75	404863,85
3	6457778	403934,63	15	6458970,15	404936,45
4	6457866,47	403900,8	16	6459010,51	405118,68
5	6457972,83	403929,78	17	6459142,05	405223,08
6	6458084,02	403995,18	18	6459271,5	405326,06
7	6458271,07	404082,07	19	6459116,58	405462,86
8	6458422,41	404173,09	20	6458873,73	405461,84
9	6458575,61	404315,67	21	6458627,46	405460,81
10	6458607,02	404345,67	22	6458507,49	405239,94
11	6458633,94	404371,38	23	6458451,99	404875,77
12	6458836,33	404609,85	24	6458192,86	404635,25

Tabel 2. Arheoloogiline leiukoht – sadamakoha ja asulakoha alal asuvate katastriüksuste nimekiri

Nr	Lähiaadress	KÜ
1	Kuressaare metskond 19	34801:006:0256
2	Kuressaare metskond 96	34801:006:0064
3	Kuressaare metskond 99	34801:006:0104
4	Kuressaare metskond 100	34801:006:0109
5	Kuressaare metskond 386	34801:006:0625
6	Kõrgessaare	34801:006:0190
7	Marguse	34801:006:0199
8	Nurme	34801:006:0225
9	Roostiku	34801:006:0174
10	Saku	34801:006:0213
11	Salu	34801:006:0381
12	Teeääre	34801:006:0055